

УДК 159.922:343.915

ХОЦЕВИЧ М.

Наук. керівник: Гридковець Л.М., к. психол. н.

м. Київ

ОСНОВНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ СКОЄННЯ ЗЛОЧИНІВ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Скоєння злочинів неповнолітніми є суттєвою проблемою суспільства, оскільки впливає на розвиток майбутнього країни. Ця проблема існувала у всі часи і тому її вирішення займає значне місце не тільки в криміналістиці, але й в клінічній та юридичній психології. Адже ці неповнолітні – наше майбутнє, це ті хто буде після нас. Натомість їхня криміногенна поведінка сьогодні впливає на подальший розвиток держави в майбутньому, і в першу чергу сприяє розквіту злочинності в цілому. Тому більш детально розглянемо причини, які спонукають неповнолітніх до злочинів. Зокрема, зосередимося на причинах, викликаних наступними факторами: соціально-економічні, політичні, культурно-виховні.

Як показує вивчення правопорушень неповнолітніх, підліток найчастіше може скоїти злочин під безпосереднім впливом однолітків або дорослих осіб, підкоряючись тиску натовпу [1, С. 58–59]. У таких підлітків більше проявляються особистісні негативні якості. Однією з умов формування "важкої" особистості є негативні сімейні умови, алкоголізм батьків або родичів, їх деструктивна поведінка. У наш час держава не в змозі в достатній мірі виділяти необхідні кошти на розвиток і виховання підростаючого покоління, охорону його здоров'я і організацію дозвілля, надавати необхідну допомогу сім'ям. Особливо в умовах ведення неоголошеної війни, у східних регіонах, зростає безпритульність і бездоглядність підлітків, а по всій Україні – відбувається зростання показників їх захворюваності. Так, за вибірковими даними, лише 15% неповнолітніх можуть вважатися практично здоровими. Це істотно впливає на їх можливості щодо вибору професії, подальше навчання, трудове влаштування, а також на становлення їхньої особистості, а ще – на соціальну роль, зокрема при взаємодії з державою та суспільством. Тому підлітки, як ніхто інший, потребують допомоги в соціалізації та власній презентації, а також убезпечення від деструктивних груп.

Соціальну адаптацію дітей і підлітків можуть ускладнювати наявність в них різних нервово-психічних захворювань та відхилень. Тому в даному випадку недостатньо заходів педагогічної корекції, необхідні втручання і допомога психологів, психіатрів, невропатологів, психотерапевтів, що поряд із заходами виховного характеру здійснюють медичну та психотерапевтичну корекцію, а також проводять спеціальні консультації для педагогів і батьків.

У процесі взаємодії з проблемним підлітком чи підлітком, який скоїв злочин, не можна виключати з

поля зору біологічний фактор, бо дуже часто підліток потребує лікарського чи психотерапевтичного втручання, оскільки його поведінка в значній мірі детермінована аномалією психіки. Проте втручання лікаря далеко не завжди здатне привести до бажаних результатів, оскільки воно не може усунути всіх причин, що викликають нервово-психічні розлади. Перше місце серед яких займає низка причин психо-соціального характеру, зокрема: різні психотравмуючі ситуації, які переживає важкий підліток в сім'ї та школі, а також спадкова алкогольна обтяженість, що веде до патологічного відставання в інтелектуальному і психофізіологічному розвитку дітей [2, С. 52].

Вік від 14 до 18 років є перехідним, в ці роки відбувається зміна від дитинства до дорослості, фізичне дозрівання. При цьому підліток отримує певні знання та навички, навчається та підготовлюється до включення до взаємодії та співпраці з суспільством. Неповнолітні – це соціальна група, яка особливо болісно сприймає негативні наслідки економічних, соціальних і духовних потрясінь. Тому багато дослідників відзначають соціальне відчуження підлітків і їх готовність втікати від життєвих проблем в світ алкоголю і наркотиків, відсутність життєвих перспектив, можливості реалізуватися в суспільно корисній діяльності, відчуття безцільності існування, відкинутість в родині і соціальне сирітство. Все це активно криміналізує підліткове середовище, проте зачіпає далеко не всіх неповнолітніх, а, в першу чергу, представників незабезпечених верств населення. Але і забезпечені групи не можуть вважати себе застрахованими від ймовірності, що діти і підлітки їх кола не здійснять правопорушення [1].

Спілкування з однолітками – є однією з найважливіших потреб підлітка. Під час спілкування підліток засвоює норми соціальної поведінки, усвідомлює зв'язок своєї взаємодії з суспільством. Встановлює нові стосунки, які можливо "переростуть" в симпатію або навпаки. Якщо в цей період спілкування відбувається в негативному колі, або не в сприятливих умовах, то подібний стан речей може стати для підлітка одним з криміналізуючих факторів. Підлітки найчастіше скоюють злочини групою, оскільки за таких умов вони:

- мають відчуття певної влади;
- стають сміливішими;
- відчують себе причетними до чогось "великого";
- формують "авторитет" у групі;
- мають страх не бути, як всі, бути "білою вороною";
- шукають схвалення в групі;

В.Л. Васильєв вважає, що кримінальну спрямованість групи характеризують такі кількісні та якісні характеристики як: участь у групі раніше судимих осіб, які не працюють і не навчаються, зловживають алкоголем чи наркотиками, займаються азартними іграми, а також наявність в групі усвідомленого ліде-

ра, авторитарний стиль управління групою, переважно кримінальна спрямованість групи, формування субкультури групи (жаргон, спеціальні клятви, особливий ритуал поведінки і т. д.). Надалі при систематичній злочинній діяльності групи відбувається розподіл ролей і функцій при скоєнні злочинів [4, С. 301].

Запобігти злочинам неповнолітніх можливо завдяки:

- уникнення обставин, що негативно впливають на підлітків;
- “знищення” чинників, які вже викликали вчинення злочинів;
- попередження злочинів зі сторони неповнолітніх.

У цій боротьбі важливе значення має рання “профілактика” злочинів, що має на меті усунення негативних психологічних змін у проблемних підлітків, які можуть викликати в них бажання скоїти злочин. До ранньої “профілактики” зараховують:

- зміни, покращення умов життя у тих випадках, коли це може стати загрозою для неповнолітніх;
- знешкодження антисоціального впливу на підлітків;
- корекція особи неповнолітніх.

Таким чином, причини скоєння злочинів неповнолітніми проявляються через:

- деструктивні соціальні умови;
- індивідуальні особливості особистості підлітка.
- негативний вплив та приклад однолітків і дорослих, які виступають в якості авторитету для підлітка;

Однією з причин злочинів є входження підлітка в кримінальну субкультуру, в якій йому сугестують “духовні”, матеріальні цінності групи. Основою таких груп є норми, традиції, ритуали, які об’єднують молодих людей зі злочинним минулим. Таким чином вони почувають себе “вищими” і такими, хто має владу, а також приналежними до чогось “великого”. Запобігання протиправної поведінки є різновидом профілактики, що має наступні рівні:

- загальна профілактика (спрямована на виявлення, усунення чинників, що обумовлюють вчинення злочину або протиправної поведінки);
- індивідуальна профілактика;
- вивчення чинників, що обумовлюють кримінальну поведінку;
- перевірка середовища і знаходження осіб, які втягують підлітків на деструктивний шлях.
- приділення необхідної уваги дітям, проведення психологічної роботи з внутрішнім станом підлітка, його емоціями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочкарьова Г.Г. Залежність злочинної поведінки неповнолітніх правопорушників від їх податливості груповому впливу [Текст] / Г.Г.Бочкарьова // Питання судової психології. – М., 1971.- С. 58-59.

2. Голіна В. Проблеми боротьби зі злочинністю неповнолітніх з психічними аномаліями [Текст] /В. Голіна, В.Ємельянов, П.Петрик // Право України. – 2005 – №10. - С.74-76.

3. Заросинський О. Запобігання злочинності неповнолітніх в Україні: деякі аспекти [Текст] / О.Заросинський, І.Васильківська // Право України. – №1 – 2004. – С.96.

УДК 343.97

ХОЦЕВИЧ М.

Наук. керівник: Арешонков В.В., к.ю.н.,

м. Київ

ТИПОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦІВ У ДІЯЛЬНОСТІ З ВИЯВЛЕННЯ, ЗАПОБІГАННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Основна мета створення різних типологічних варіантів особистості злочинців полягає в наданні допомоги правоохоронним органам у вивченні осіб даної категорії, причин скоєних ними злочинів, розробці найбільш ефективних психологічних прийомів і методів викриття їх злочинної діяльності, у визначенні характеру кримінальної відповідальності за вчинені ними злочини, подальшого виховного впливу на їх особистість, за необхідності надання ним психологічної допомоги.

В цілому потрібно розуміти, що в злочинній поведінці є свої психологічні особливості, тобто причини і мотиви такої поведінки. Тому для найбільш швидкого розкриття злочину та подальшого проведення повного й об’єктивного досудового розслідування, а також попередження вчинення злочинів у майбутньому, такі причини потрібно визначити в першу чергу.

При розробці типології осіб, які вчиняють злочини, у різний час ученими використовувались різні підходи, підстави та критерії (наприклад, правові, соціальні, психологічні тощо), а також різні ознаки (наприклад, соціально-демографічні: стать, вік, освіта тощо). На сьогодні таких класифікацій існує досить велика кількість.

Одну з перших науково обґрунтованих класифікацій особистостей на матеріалах вивчення злочинців запропонувала психіатр А. С. Петрова у 1927 році. Основна ідея полягала у тому, що поняття особистості розглядалося як тип реакції, обумовленої психологічною конституцією (будовою) людини. З огляду на це автор розрізняє “примітивні” (нормальна людина, але внаслідок несприятливих умов нерозвинена, людина низького культурного рівня) і “непримітивні” (характеризується високою культурою). У межах кожної з груп були виділені основні типи (конкретно-емоційний, ефективно-абстрактний, інтелектуально-вольовий) і проміжні [2].

У наукових джерелах з юридичної психології найбільш поширеним поділом видів злочинної повед-